

GRAHAM WEBSTER: *The Roman Imperial Army*. London, Adam and Charles Black, 1969. 330 s. Ill. 63 sh.

Med Websters bog er endelig udkommet et moderne oversigtsværk om romersk militærhistorie. Den egentlige krigshistorie – felttogene – optager kun 60 af de 280 sider tekst og er endda nøje sat ind i en politisk sammenhæng; resten af bogen slutter sig til den linie i den nyere forskning, der lægger vægten på hærens organisation, sociale placering og romaniserende indflydelse.

Webster, som er en erfaren arkæolog med stor produktion bag sig, ytrer i forordet nogen ængstelse ved at have vovet sig ind på delvis ukendte felter og betegner beskedent bogen som »little more than a compilation«. Vel – men så er det en særdeles dygtig compiler og redelig håndværker, der har samlet dette helstøbte værk. Man kan da godt mærke, at forf. er mest på hjemmebane i kapitlet om legionslejre og grænseforter, hvor der er et stort antal henvisninger til og skitser af udgravede militæranlæg i Britannien; men også i kapitlet »Composition of the Army«, hvor han i høj grad må støtte sig på Parker: *The Roman Legions* (1928) og Cheesman: *Auxilia of the Roman Imperial Army* (1914), benytter han så snart det er muligt arkæologiske vidnesbyrd; derved opnår han at ajourføre de to forfattere, samtidigt med at fremstillingen får et personligt præg. Hele vejen igennem er teksten ledsaget af et fyldigt noteapparat med henvisninger til kildesteder, arkæologiske fund, med en redelig fremføren af andre synspunkter og diskussioner.

Denne bog, som har været »bibel« for anmelderen i tre semestres undervisning, er en fremragende introduktion såvel til det brede emne i sin helhed som til de mange underpunkter den rummer: Emnets behandling hos antikke forfattere – føregustæisk organisation – alm. krigshistorie – legionernes organisation og dislocering – befalingsmændene – udrustning og bevæbning, ledsaget af meget instruktive tegninger – auxilia – classes – militære bygningsanlæg – taktik – fysisk træning – krigsmaskiner – de tekniske tjenester – aflønning – og til sidst »peaceful activities«. Dertil kommer 30 plancher af bedste kvalitet, der er så dækkende og alsidige, at de for sig selv kunne tjene som et introducerende billedhefte. Foruden index rummer bogen til sidst 22 sider systematisk bibliografi, der er det mest fyldige undertegnede endnu har set.

NIELS M. SAXTORPH

ANDREAS HOLMSEN: *Norges forhistorie*. Oslo, Universitetsforlaget, 1972. vi, 56 s. 14 no. kr.

En historiker der skal skrive sit lands historie fra begyndelsen står ofte usikker over for behandlingen af den tid der ikke er belyst af skriftlige kilder. Man er her inde på en anden videnskabs terræn, og ikke mindst de senere årtiers metodiske landvindinger, de naturvidenskabeligt funderede dateringer, har ført arkæologien længere bort fra historikerens almindelige fagområde, og gjort sidstnævnte endnu mere afhængig af specialistens iagttagelser og bestemmelse af materialets vidnesbyrd.

Man kan så vælge at tage sit udgangspunkt i historisk tid og kun inddrage de

emner fra forhistorien der belyser landets situation, erhvervsmæssigt, i bebyggelse, dets sociale og samfundsorganisatoriske forhold på det tidspunkt man begynder: Vikingetidens Danmark på oldhistorisk baggrund. Eller man kan gå kronologisk frem, følge den menneskelige tilværelses forandringer op gennem tiden som den belyses af de materielle fund og af vor viden om de økologiske forhold i landet til forskellige tider samt for de yngste perioders vedkommende af de sproglige levn, især stednavne. Arups Danmarkshistorie er vel det mest gennemførte forsøg i den sidste retning.

Andreas Holmsen angriber sit emne fra samme vinkel som Arup, det er de økonomiske forhold og hvad der fra dem kan udledes om samfundsorganisationen der står i centret for hans interesse. Han tænker vidnesbyrden fra redskaber, hustømter, helleristninger og stednavne sammen med klimaforhold og næringsmuligheder til funktionelle enheder, forskellige fra egn til egn og fra den ene periode til den anden. Og særlig karakteristisk: han slutter tilbage fra bedre belyste tider. Det 18. årh.s Gammelper, overhovedet for et familiebrug der ernærede ca. 30 personer i tre generationer, kan give den patriarkalske storfamilie i jernalderen liv og få kilderne til at fungere.

Er Danmarks historie landbrugets historie, som Arup skrev, har fangst og fiskeri altid været en vigtig næringsvej i Norge, det man kunne falde tilbage på, når klima og prisforhold gjorde landbruget urentabelt. Alligevel ser Holmsen jordbrugerens situation som konstituerende både for den sociale opdeling og for samfundsorganisationen i Norge. Bronzealderens vældige gravmonumenter i de bedste jordbrugsdistrikter sættes i forbindelse med de samtidige helleristningers fremstillinger af frugtbarhedssymboler, pløjninger og overmennesker og begrundet en teori om et samfund ledet af et fåtalligt aristokrati hvis økonomiske grundlag var jorden, men hvis autoritet var bestemt af deres forhold til kulten, de var høvdinge-præster. Dette landbrug var ekstensivt, hævder Holmsen, klimaet tillod at kvæget gik ude også om vinteren, man havde ingen stalde og altså heller ikke mulighed for at opsamle gødning til bedre bearbejdelse af agerjorden, og når en mark var udpint, opgav man den helt og begyndte et nyt sted. Klimaændringen i sidste årtusind før vor tidsregning gav et surere vejrlig med megen sne, kvæget måtte holdes inde om vinteren, der måtte samles vinterfoder, staldene gjorde bebyggelsen stabil og efterhånden lærte man at tilføre jorden næring med staldgødningen så man kunne blive boende på samme sted og holde sine agre inden for faste grænser. Fra dette tidspunkt, omkring vor tidregnings begyndelse, sætter stednavnenes vidnesbyrd ind. Skildringen af de norske samfunds udvikling i jernalderen er Holmsens *tour de force*, bygget som den er på et indgående kendskab til ikke alene arkæologi og stednavne, men også til de enkelte gårdes størrelse, bonitet og indbyrdes beliggenhed.

Holmsens opfattelse af norsk historie i jernalderen kan skematisk opstilles i fire stadier: I en overgangsperiode har man fra faste gårde dyrket agerlapper ekstensivt i et større område. For at der fra denne dyrkningsform kunne skaffes foder nok til kreaturerne måtte mange mennesker arbejde sammen, og visse særlig godt beliggende gårde med navne der passer på en hel bygd tages til indtægt for eksistensen af bygdekollektiver i keltisk jernalder. Lidt senere oprettes egentlige gårdbrug. Stednavnene viser hvordan der fra en stor og god, centralt beliggende gård udskilles nye brug, efterhånden med ringere beliggenhed, men

det karakteristiske for denne udgangssituation for det egentlige gårdbrug i Norge er at alle gårde er principielt ligestillede, socialt om ikke økonomisk. Derfor kunne menneskene godt være delt i grupper af forskellig status, der var trældene, og også de fries stilling inden for familien var meget forskellig, men skellene var naturlige, og de gjorde sig kun gældende inden for den enkelte gårds domæne. Det tredje stadium kendetegnes af visse befolkningsgruppers underordning: samerne blev tvunget til at erlægge tribut til Nordlandets høvdinge, fangstkulturens folk der i Vestnorge ikke stod bønderne fjernt havde lettere ved at gå ind i andre sociale grupperinger end familien og husstanden, og i disse egne finder Holmsen spor af egentlig høvdingemagt i de yngre stednavne på -land og -setr, for de har ikke sjældent forled der er nedsættende eller på anden måde markerer underordning. Mange prægtigt udstyrede grave viser at der har været flere høvdinge i hver bygd. Derimod vidner jordbrugsbygdernes stormandsgrave der ligger enkeltvis og centralt i bygden om, at vi her står over for fyrster der ikke er resultatet af en social spaltning, men af en organisatorisk samling af bønder omkring kult, forsvar og retshåndhævelse. Og hermed er scenen parat til vikingetidens kampe mellem kongemagt og aristokrati.

Nærværende hefte er egentlig kun en forløber for en ny udgave af hele *Norges historie fra de eldste tider til enevældens indførelse i 1660* med justeringer af nye arkæologiske fund og omdateringer. Men når man får Norges forhistorie trukket ud af helheden, får man blik for Holmsens særlige evner som skaber af den store syntese. I dette afsnit lader han sig absolut måle med Arup, og han har det fortrin frem for sin danske kollega at han ikke lader læseren i tvivl om hvad der er data og hvad der er tolkning i hans fremstilling. En anden vil skrive en ny syntese, grundet på anden empiri. Holmsen drager vidtgående slutninger fra fundenes fordeling i de forskellige egne af landet, altså også fra de fund der ikke er gjort. Det må bero på en overbevisning om at det nuværende fundkort er repræsentativt for fordelingen i fortiden – hvor mange arkæologer vil skrive under på den forudsætning? Han opererer også med en mere sikker og nuanceret kronologisk inddeling af stednavnene end i hvert fald danske navneforskere tillader sig. Her støtter han sig naturligvis til norske fagfolk, men det gør hans argumentation mindre overbevisende at han aldrig henviser til sproghistoriske kriterier, kun til etymologiske.

Denne fremstilling er således næppe det sidste ord i sagen, men det kan efter Holmsens egen udtryksmåde heller ikke være hans ønske. Og alt i alt er dette såvel som de afsnit i Norges historie der behandler den økonomiske, sociale, administrative og institutionelle udvikling vidnesbyrd om en sjælden beherskelse af kildematerialet. Paradoxalt nok er Holmsen ikke nær så suveræn i brugen af de berettende kilder. Det hænger sammen med at sagaerne kun sporadisk er blevet genstand for en sådan kritik som for eksempel Curt Weibull underkastede Saxo, en vigtig forudsætning for at Arup så sig nødsaget til at skrive Danmarks historie helt fra grunden, aldrig overtage nogen forgængers formuleringer. Snorre er ophavsmand til store dele af den rådende opfattelse af Norges ældre historie, men intet sted kommer den norrøne historieskrivnings prestige så klart for dagen som når Holmsen skriver: »Islands eldste historie ligger i dagklart lys« – den har nemlig Are Frode skrevet for 800 år siden!

INGE SKOVGAARD-PETERSEN